

XIV.Ders: İbn Rüş'tün Allah ve Alem Görüşü: İbn Rüş't, kendinden öncekilerden ve bilhassa İbn Sina'dan alemin ezelden mütegayyir (değişken) olduğu hakkındaki görüşü ile ayrılır. Ona göre alem, ezeli bir birliktir; ona yokluk (adem) veya çeşitli unsurlar izafe edilemez. Yokluktan var olma veya var olduktan sonra tekrar yok olma söz konusu değildir. Alemin ezelden mütegayyir (değişken) olması, hareketin de ezeli olmasını gerektirir. Bu da ezeli bir muharrik ihtiyacını doğurur (Aristoteles'in ilk muharriki hatırlansın). İbn Rüş't, İlk Muharrik'in, yani Allahın mahiyeti ile feleklerin akıllarının (ukulu'l-eflak) mahiyetini akl olarak görür; bunda kesret yoktur. Allahın zatında varlık ve oluş; akl ve makul (akl edilen) birdir. Mebde (başlangıç) Allaktır, ilk formdur; her şeyin gayesidir; alemin nizamıdır; bütün zıtların buluşma yeridir; O, varlığın en yüksek derecesi olan küll'dür.' Böylece iki çeşit varlık olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz: Birisi, başkasının hareketiyle müteharrik (hareketli), diğeri de muharrik (hareket ettiren) ve zatı gereği gayrı müteharrik (hareketsiz) olandır. İbn Rüş't'e göre, alem ne kadim varlığın (Allah) ne de hadis varlıkların bütün özelliklerini kendinde toplamıştır; tersine bir bütün olarak alem, birbirinin zıddı olan kadim ve hadis varlıkların bazı özelliklerini taşıdığı için onu kadim saymak mümkün olmadığı gibi, gerçek anlamda hadis saymak da mümkün değildir. Buna göre, alem, kadim varlık ile muhdes varlıkların arasında yer almaktadır. Şöyle ki: o iki varlık türü birbirinden tamamen farklı, hatta birbirine zıt olmasına karşın, alem bir fail tarafından var edilmiş olması bakımından muhdes varlıklara, zamanla ilişkisi bulunmaması ve bir başka şeyden meydana gelmemesi bakımından da kadim varlığa benzemektedir. Alemin kadim mi yoksa muhdes mi olduğu konusundaki tartışmalar da filozofumuza göre, işte bu çift yönlü benzerlikten kaynaklanmaktadır. İbn Rüş't, 'alem kadim midir hadis midir ' meselesinde, alemin bir faili bulunduğu gerçeğini ön şart olarak koymuştur. Bu nedenle, mesele, alemin şu ya bu şekilde mevcut olan bir şeyden yani bir ilk prensipten mi yoksa mutlak yokluktan (el-ademü'l-mahz) mı yaratıldığı meselesine dönüşmüştür.

'Allahın ilmi (bilgisi) cüz'iyatı da içine alır mı yoksa sadece külliyata mı taalluk eder?' sorusunu İbn Rüş't şöyle cevaplandırır: "O, bunu veya şunu bilmez; zira O, bunların hepsinden ötededir; münezzehtir. Alemi meydana getirir ve onu kuşatır. Allah'ın bireyleri ve cüz'ileri bilmesi, insanların bilgisine benzemez. Bizim bilgimiz bir etki sonucudur. Allah'ın ilmi ise, etkilerden doğmaz; bi'l-fiildir." Böylece, Allah'ın ilmi konusundaki bu düşünceleriyle İbn Rüş't, esasında, filozoflarla kelamcılar arasındaki münakaşaları bir sentezle halletmiş olur.